

Jarosław Jaskólski

Na marginesie remontu Cytadeli Warszawskiej : kalendarium imprez w Muzeum X Pawilonu (2012 r.)

Niepodległość i Pamięć 20/1-2 (41-42), 250-263

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Na marginesie remontu Cytadeli Warszawskiej – kalendarium imprez w Muzeum X Pawilonu (2012 r.)

Już wkrótce Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, jedno z najważniejszych miejsc polskiej martyrologii, zostanie poddane długo oczekiwanemu, gruntownemu remontowi. Zwieńczeniem wieloletnich starań o pozyskanie środków na remont tak ważnego obiektu jest podpisana 25 lutego 2013 r. umowa na dofinansowanie projektu rewitalizacji Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej pt. *Poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności do kultury obiektów Muzeum Niepodległości w Warszawie poprzez rewitalizację i modernizację oddziału – Cytadeli Warszawskiej – w szczególności X Pawilonu, XI Pawilonu, Bramy Bielańskiej i dziedzińca*. Porozumienie w tej sprawie podpisali Adam Struzik – Marszałek Województwa Mazowieckiego, Tadeusz Skoczek – Dyrektor Muzeum Niepodległości w Warszawie oraz Elżbieta Firlej – Główna Księgowa Muzeum. Inwestycja możliwa będzie dzięki przyznanej przez Zarząd Województwa Mazowieckiego dotacji z funduszy europejskich w wysokości 12 mln zł, a całkowita wartość projektu to około 15 mln zł.

W swojej 50-letniej historii kompleks obiektów Muzeum X Pawilonu był poddawany tylko doraźnym pracom remontowym, w związku z czym jego stan techniczny ulegał stopniowemu pogorszeniu i wymaga obecnie kompleksowej rewitalizacji. Elewacje budynków X i XI Pawilonu pokryte są spękanym i skorodowanym biologicznie tynkiem, a w wielu miejscach widoczne są ubytki ceglanych fragmentów, co wymaga pilnego remontu. Wymieniona zostanie stolarka okienna i drzwiowa oraz blaszane pokrycie dachów. Remontowi zostanie poddana izolacja przeciwwilgociowa i więźba dachowa. Z kolei Brama Bielańska, z uwagi na wiele pęknięć, ubytków czy korozji jej metalowych elementów musi zostać poddana natychmiastowym pracom konserwatorsko-remontowym. Niezbędna jest też modernizacja instalacji elektrycznej i odgromowej we wszystkich budynkach i wyposażenie obiektów muzealnych w system alarmu pożarowego (SAP). Także dziedziniec oraz przyległa do niego ulica wymagają regulacji wysokości i odpowiedniego odwodnienia. Ważnym elementem projektu jest wyposażenie Muzeum X Pawilonu w sprzęt multimedialny i dostosowanie ekspozycji muzealnych do wymogów współczesnego odbiorcy.

Planowane jest zmodernizowanie wyposażenia technicznego sali kinowo-konferencyjnej i digitalizacja zbiorów, co pozwoli na stworzenie nowej oferty udostępniania zasobów muzealnych w znacznie szerszym zakresie. Dzięki za-

kładanym w projekcie pracom Muzeum będzie mogło organizować imprezy cykliczne i lekcje muzealne w atrakcyjnej wizualnie oprawie. Po przeprowadzonej rewitalizacji Muzeum X Pawilonu stanie się bardziej przyjazne także dla osób niepełnosprawnych. Obok przystosowanej w ostatnim czasie do ich potrzeb toalety planowane jest położenie nowych nawierzchni jezdni wraz z pochylniami dla wózków inwalidzkich.

W ciągu 2012 r. przy każdej sprzyjającej okazji np. podczas wernisaży i finałów wystaw czasowych, imprez cyklicznych i okazjonalnych, podkreślana była potrzeba pilnego remontu obiektów muzealnych, a przygotowane przez zespół merytoryczny wydarzenia kulturalne miały na celu promocję Cytadeli Warszawskiej, m.in. poprzez przybliżenie jej znaczenia w historii Polski i ukazanie losów więźniów politycznych X Pawilonu w walce o niepodległość w epoce zaborów na tle szerokiego spektrum wydarzeń politycznych.

KALENDARIUM IMPREZ 2012 W MXP

Obchody 149. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego

Pierwszym akcentem obchodów 149. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego był okolicznościowy apel młodzieży szkolnej w dn. 13 stycznia 2012 r. w Bramie Straceń na stokach Cytadeli Warszawskiej, w którym wzięli udział uczniowie Szkoły Podstawowej nr 30 im. Powstańców 1863 roku z Warszawy. Słowo wstępne wygłosił kustosz Muzeum X Pawilonu Jerzy Wągradzki. Po złożeniu kwiatów pod tablicą memorialną młodzież uczestniczyła w lekcjach muzealnych nt. Powstania Styczniowego w X Pawilonie. W niedzielę 22 stycznia odbyły się główne uroczystości organizowane przez

Muzeum Niepodległości wspólnie z Ministerstwem Obrony Narodowej, Stowarzyszeniem Szarych Szeregów i Oddziałem Warszawskim Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków. Pierwszym punktem był *Koncert Pamięci Powstania Styczniowego* w siedzibie głównej Muzeum, w Pałacu Radziwiłłów, który poprzedziło słowo wstępne o powstaniu wygłoszone przez Jerzego Wągradzkiego. Spotkanie przygotowane według własnego scenariusza prowadził działacz Stowarzyszenia Szarych Szeregów Jerzy Antepowicz. W koncercie pieśni i utworów poetyckich nawiązujących do rocznicy Powstania Styczniowego zaprezentował się chór „Warszawianka” im. Karola Kurpińskiego pod dy-

rekcją Maksymiliana Sznabla oraz soliści: Aleksandra Bubicz – sopran, Robert Mojsa – tenor, Jerzy Antepowicz – tenor oraz aktorzy Ryszard Bacciarelli i Karol Stępkowski – recytacje.

Następnym punktem obchodów był *Apel Pamięci* pod Krzyżem gen. Romualda Traugutta usytuowanym w pobliżu miejsca pamiętnej egzekucji członków Rządu Narodowego na południowych stokach Cytadeli Warszawskiej. Apel zorganizowano z udziałem asysty honorowej Dowództwa Wojsk Lądowych, pocztów sztandarowych (Dowództwa Wojsk Lądowych, Miasta Stołecznego Warszawy, Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, Batalionu Armii Krajowej „Ruczaj”, Białostockiego Okręgu Żołnierzy Armii Krajowej, Mazowieckiej Chorągwi Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, 105. Warszawskiej Drużyny Harcerskiej im. Romualda Traugutta, Oddziału Stołecznego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego), przedstawiciele władz centralnych i samorządowych, organizacji kombatanckich, harcerzy oraz wielu innych zaproszonych gości. Uroczystość rozpoczęła się hymnem państwowym, po którym krótki komentarz okolicznościowy wygłosił prowadzący uroczystość płk rez. Lech Pietrzak. Główną częścią imprezy był *Apel Pamięci* od-

czytany przez oficera 3 batalionu zabezpieczenia Dowództwa Wojsk Lądowych, por. Dariusza Gąsiewskiego, zakończony salwą honorową Kompanii Reprezentacyjnej Dowództwa Wojsk Lądowych ku czci powstańców 1863 r. Następnie odbyło się uroczyste złożenie wieńców i wiązanek kwiatów pod Krzyżem. Złożyli je przedstawiciele: Prezydenta RP (Waldemar Strzałkowski), Marszałka Sejmu RP (Wicemarszałek Wanda Nowicka), Ministerstwa Obrony Narodowej, Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Instytutu Pamięci Narodowej, Wojewody Mazowieckiego, Marszałka Województwa Mazowieckiego, Prezydenta m. st. Warszawy, Mazowieckiego Kuratorium Oświaty, Urzędu Dzielnicy Śródmieście, Wojskowej Akademii Technicznej, Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków z prezesem Jerzym Kwietniem, delegacja Stowarzyszenia Szarych Szeregów z prezesem prof. Wojciechem Wolskim, delegacja Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego oraz delegacja Muzeum Niepodległości na czele z Wicedyrektor Jolantą Dąbek. Po złożeniu kwiatów i odegraniu sygnału *Śpij kolego* z recytacją wierszy z okresu powstania wystąpił aktor Karol Stępkowski, zaś or-

kiestra reprezentacyjna Dowództwa Wojsk Lądowych odegrała kilka pieśni powstańczych.

Z ramienia Muzeum Niepodległości w przygotowanie w/w imprez byli zaangażowani pracownicy Działu Edukacji i Promocji (koncert) oraz zespół merytoryczny Oddziału Muzeum X Pawilonu (uroczystość pod Krzyżem Traugutta).

„Dni Cytadeli Warszawskiej” i „Noc Muzeów” 2012

W programie „Dni Cytadeli Warszawskiej 2012” znalazł się szereg różnorodnych imprez, które spotkały się z szerokim zainteresowaniem publiczności. Pierwszym akcentem był zorganizowany w dniu 13 maja na terenie Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej punkt etapowy IV Rajdu Motocyklowego Szlakiem Hymnu *Jeszcze Polska nie zginęła, kiedy my żyjemy*. Pomysłodawcą motocyklowej pielgrzymki jest ksiądz Jan Zalewski, proboszcz parafii Haderslev w Danii, który w kolejnych latach wytycza nowe trasy związane z historią Mazurka. W ramach realizacji wieloletniego programu popularyzacji *Mazurka Dąbrowskiego* i innych symboli narodowych wśród młodzieży, w Cytadeli Warszawskiej stawiło się 30 motocyklistów. Po przyjeździe złożyli wieńce i kwiaty w Bramie Straceń Cytade-

li Warszawskiej, oddając hołd narodowym męczennikom i bohaterom. Podobnie jak w poprzednich latach, także tym razem motocyklistom towarzyszyli uczniowie szkół średnich, laureaci corocznego konkursu wiedzy historycznej organizowanego przez Dzielnicę Targówek m. st. Warszawy. Korzystając z gościnności Muzeum, grupy motocyklistów i młodzieży zwiedziły ekspozycję muzealną. Dodatkowo na terenie zewnętrznym przyległym do budynku X Pawilonu miały miejsce prezentacje dwóch grup rekonstrukcji historycznej: Stowarzyszenia Artylerii Dawnej „Arsenal” i Stowarzyszenia Miłośników Broni Pancernej i Historii „Pancerny Niedźwiedź”. Członkowie grup w historycznych mundurach opowiadali o minionych czasach, prezentowali swoje uzbrojenie, odpowiadali na szereg pytań, a także oddali kilka salw z XIX-wiecznych armat. Potem motocyklowi pielgrzymi i towarzysząca im młodzież wyruszyli szlakiem gen. Jana Henryka Dąbrowskiego aż do Moskwy.

Kolejną odsłoną „Dni Cytadeli Warszawskiej 2012” była „Noc Muzeów”, a jej program został przygotowany przez zespół merytoryczny Muzeum, Instytut Kresowy Muzeum Niepodległości i współpracującą z Muzeum Fundację „Zawsze Potrzebni” (Galeria „Cytadela”

w Bramie Bielańskiej). Największym zainteresowaniem cieszyła się, zorganizowana na otwartej przestrzeni między murem Cytadeli a budynkiem dawnego więzienia, główna impreza „Nocy Muzeów” – *Lekcja żywej historii*, plenerowa prezentacja barwy i broni w wykonaniu grup rekonstrukcji historycznej, której pomysłodawcą było współpracujące z Muzeum Stowarzyszenie Artylerii Dawnej „Arsenał”. Rekonstrukcje historyczne w postaci obozowisk z różnych epok przygotowane zostały przez osiem grup: Grupa Rekonstrukcji Historycznej 101 Airborne (101. Dywizja Powietrznodesantowa US Army z okresu II wojny światowej), 3. Pułk Piechoty Księstwa Warszawskiego, Stowarzyszenie Artylerii Dawnej „Arsenał” (artyleria polowa Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego), 4. Pułk Piechoty Księstwa Warszawskiego, Legio I Adiutrix (żołnierze starożytnych państw śródziemnomorskich), Grupa „Rodzianie” (wczesnopiastowscy rzemieślnicy), Warszawska Komandoria Zakonu Templariuszy (rycerze z epoki krucjat), Regiment Cudzoziemski Króla Jego Mości Władysława IV Wazy (muskietierowie). Atrakcją dla zwiedzających były inscenizacje walk od czasów starożytnych do XIX wieku, np. pokaz walki i tak-

tyki legionów rzymskich, potyczki rycerzy z czasów wypraw krzyżowych, pokazy musztry i strzelania polskiej piechoty zaciężnej oraz piechoty cudzoziemskiego auto-ramentu i pokazy walk jednostek z czasów Księstwa Warszawskiego. Regularnie oddawano salwy z dział i muszkietów. Członkowie grup rekonstrukcyjnych występowali w strojach z prezentowanych przez siebie epok. Swoją pokaz wzbogacali pogadankami na temat zasad działania poszczególnych rodzajów broni palnej oraz zmieniających się mundurów. Na koniec zaprezentowali się „tancerze ognia” w krótkim programie artystycznym. Ponadto w programie było również nocne zwiedzanie ekspozycji w Muzeum X Pawilonu poświęconej więźniom tego obiektu, wystawy *Sybiracy 1940-1956* oraz wystawy czasowej *Ormianie semper fidelis*.

Dodatkową atrakcją dla widzów był także przygotowany przez Instytut Kresowy Muzeum Niepodległości we współpracy z Kołem Zainteresowania Kulturą Ormiańską, towarzyszący wystawie *Ormianie Semper Fidelis*, wieczór kultury ormiańskiej. Przez cały czas trwania Nocy Muzeów prezentowano tradycje i historię Ormian polskich – stroje, tańce, ornamentykę, wyroby. Odwiedzający muzeum goście mieli okazję spróbować tradycyj-

nych potraw ormiańskich. Na dziedzińcu przed Muzeum X Pawilonu odbył się koncert muzyki etnicznej. Zaprezentował się zespół Musa Ler, przy akompaniamencie którego wystąpiły tancerki w strojach ormiańskich. Zaprezentowano także mini dramy oraz recytacje wierszy. Dużą widownię zgromadziły dwa wykłady: *Ormianie – pierwszy naród chrześcijański* i *Kultura muzyczna Ormian polskich*, których wysłuchało łącznie 120 osób. Całość uświetniła wystawa malarstwa Sony Hay oraz Barbary Bieleckiej-Woźniczko zaprezentowana w holu Muzeum X Pawilonu. Przed „Nocą Muzeów” podjęto działania promocyjne polegające na zamieszczeniu informacji o programie na stronie Muzeum oraz przeprowadzeniu wysyłki mailingowej wg bazy danych Instytutu Kresowego. Trafiano także do szerokiego grona odbiorców, zamieszczając informacje na Facebooku w porozumieniu ze współorganizatorem Fundacją Ormiańską KZKO, która przygotowała także plakaty z programem.

W Galerii „Cytadela” w Bramie Bielańskiej Fundacja „Zawsze Potrzebni” zaprezentowała wystawę grafik absolwentów i studentów Europejskiej Akademii Sztuk oraz program artystyczny. Na scenie wystąpili: zespół Z Dala od Zgiełku, Teresa Gałczyńska, Danuta Stan-

kiewicz, zespół Zła Obsesja, Jacek Brzeszczyński i Radomir Rakowski. Impreza cieszyła się bardzo wysoką frekwencją; w sumie podczas „Nocy Muzeów” przez obiekt przewinęło się 1 866 osób, z tego 1 516 osób zwiedzało ekspozycję wewnątrz Muzeum, zaś reszta ograniczyła się do udziału w imprezach plenerowych. Z pewnością była to dla nich ciekawa lekcja historii.

Zgodnie z procedurą program imprezy został przesłany do głównego organizatora – Biura Promocji Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, w rezultacie czego odpowiednie informacje zostały zamieszczone w oficjalnym folderze „Noc Muzeów 2012”. Obszerne informacje ukazały się również na stronie internetowej Muzeum Niepodległości i podstronie Muzeum X Pawilonu oraz na profilu MXP na portalu społecznościowym Facebook.

Największą imprezą, podsumowującą „Dni Cytadeli Warszawskiej 2012” był VII Warszawski Konwent Gier Strategicznych GRENADIER zorganizowany w dniach 26-27 maja przez Dom Kultury Śródmieście we współpracy z Urzędem do Spraw Kombatanów i Osób Represjonowanych, Muzeum Niepodległości, Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Muzeum Zabytków Techniki Woj-

skowej w Nasielsku, Wojskowym Centrum Edukacji Obywatelskiej i Klubem Wojsk Lądowych, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego, Mazowieckiego Komendanta Wojewódzkiego Policji, Komendanta Stołecznego Policji, Komendanta Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej i Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej. Program Konwentu, zorganizowanego po raz trzeci na terenie Muzeum X Pawilonu, był bardzo bogaty. Obejmował turnieje i pokazy gier strategiczno-historycznych, rekonstrukcje historyczne, prezentacje makiet wydarzeń historycznych, prezentację sprzętu wojskowego itp. Największym powodzeniem licznie zgromadzonej publiczności cieszyły się rekonstrukcje wydarzeń historycznych w wykonaniu ponad 400 członków 40 grup rekonstrukcji historycznej, w przeważającej części z Polski, ale także z Niemiec, Litwy, Słowacji, Węgier i Białorusi. Podczas dwóch dni Konwentu widzowie mogli zobaczyć w sobotę 26 maja: walki Wojska Polskiego w 1939 r. pt. „Obrona Warszawy”, inscenizację starć z powstania warszawskiego, cz. I pt. „Dni Chwały”, atak oddziału partyzanckiego Batalionów Chłopskich na niemiecki konwój, rekonstrukcję epizodu z operacji Market Garden – Driel

i Nijmegen (Holandia 1944) oraz potyczkę oddziału „żołnierzy wyklętych” z jednostką Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Z kolei w niedzielę, 27 maja widzowie obejrzeli: walki Policji Państwowej z niemieckimi dywersantami na Śląsku w 1939 r. – „Maxgrube”, drugą część inscenizacji z Powstania Warszawskiego – walki na Placu Napoleona, barykadę z działem pancernym, rekonstrukcję walk wojsk pancernych aliantów z udziałem żołnierzy I Dywizji Pancernej gen. Maczka w Normandii w 1944 r. – Carentan i Falaise, a zwieńczeniem dwudniowych pokazów był szturm oddziałów Armii Czerwonej i Ludowego Wojska Polskiego na broniące Bramy Brandenburskiej jednostki niemieckie – „Bitwa o Berlin”. Dużym zainteresowaniem publiczności cieszyły się pokazy sprzętu wojskowego, biorącego udział w w/w rekonstrukcjach historycznych. Do najciekawszych można zaliczyć m.in. rosyjski czołg T-34, czołg Sherman, lekki czołg Stuart M3, wóz bojowy Kubaś, polskie tankietki TKS i TK-3, czołg niemiecki Pzkwf II, transporter Half-Track, działa pancerne typu Marder i „Hetzer”, działko przeciwlotnicze 20 mm Flak-38, samochody Dodge, Peugeot 1918, Zis-5, Adler, niemieckie motocykle wojskowe BMW, motocykl Sokół itp.

Integralna część Konwentu stanowiąły rozgrywki i prezentacje gier planszowych, m. in. Sekigihara: Zjednoczenie Japonii, Piastowie, Narodziny Orła, Wojny Napoleońskie, Hannibal i wiele innych, które toczyły się zarówno w budynku Muzeum, jak i na terenie otwartym. Prezentowano również cieszące się w Polsce coraz większą popularnością gry bitewne: De Bellis Aniquitatis (DBA), Flames od War, Cold War Commander i inne. Toczone rozgrywki turniejowe: DBA, Red Baron, szlachecka gra karciana Veto, a nawet rozegrano pierwsze mistrzostwa Polski w grę „Ogniem i Mieczem”. Rozgrywkom i pokazom towarzyszyły także multimedialne prelekcje: „Polskie orły nad wieżami Kremla” (dotycząca wybranych aspektów wojny polsko-rosyjskiej 1609-1618) i „O roku ów” (traktująca o udziale Polaków w kampanii rosyjskiej 1812 r.). Dodatkową atrakcją stanowili przechadzający się po miejscu imprezy rekonstruktorzy w strojach z różnych epok historycznych np. legioniści rzymscy, wikingowie, żołnierze amerykańscy z wojny secesyjnej, policjanci z czasów II Rzeczypospolitej itp. Można było również podziwiać zabytkowe wozy straży pożarnej i zapoznać się z niektórymi elementami laboratorium kryminalistycznego Komendy Wojewódzkiej Policji w Radomiu.

W roku 2012 „Grenadier” został włączony w tzw. „Majówkę na Skarpie” – szeroką akcją kulturalną promującą instytucje publiczne położone wzdłuż skarpy wiślanej. Zaplanowane wydarzenia kulturalne utworzyły szlak rozciągający się na długości 10 km, a warszawski konwent gier w Cytadeli był jedną z wiodących imprez. Szeroko prowadzona akcja promocyjna przyciągnęła publiczność, zarówno zainteresowaną rekonstrukcjami historycznymi, jak i zwykłych niedzielnych spacerowiczów, oddających się weekendowej rekreacji. Impreza, która odbyła się przy pięknej, słonecznej pogodzie, cieszyła się wyjątkową, rekordową w historii Muzeum X Pawilonu, frekwencją; przez jej teren w ciągu dwóch dni przewinęło się ok. 10 tysięcy osób.

Jak co roku, dużą rolę w przygotowaniu imprez w ramach „Dni Cytadeli Warszawskiej” odegrała strona wojskowa: Klub Wojsk Lądowych z Cytadeli oraz stacjonujący tu 3. Batalion Zabezpieczenia Dowództwa Wojsk Lądowych, które zapewniły konieczną infrastrukturę techniczną: namioty, stoliki i krzesła, nagłośnienie, oświetlenie itp. Ubiegłoroczne „Dni Cytadeli Warszawskiej” były wyjątkowo udane. Zorganizowane przez kilka podmiotów miały bogaty program, który przyciągnął rekordową liczbę publiczności. Szczególnym

powodzeniem cieszyły się tak popularne w ostatnim czasie rekonstrukcje i prezentacje w wykonaniu grup rekonstrukcji historycznej, które na terenie zabytkowej twierdzy, jaką jest Cytadela Warszawska, zyskały dodatkową, atrakcyjną oprawę wizualną.

Ostatnim akcentem „Dni Cytadeli Warszawskiej” był zorganizowany w dniach 28-31 maja plener malarski dla dzieci i młodzieży „X Pawilon w oczach dziecka”. Wzięło w nim udział – po uprzednim obejrzeniu najciekawszych fragmentów ekspozycji związanych z X Pawilonem i jego więźniami – 86 osób uczestniczących w zajęciach plastycznych prowadzonych przez współorganizatora pleneru, Fundację „Dziecko i Sztuka” przy Muzeum Sztuki Dziecka na Żoliborzu.

Łączna frekwencja na wszystkich imprezach wyniosła ponad 11 tysięcy osób.

V Rajd Pojazdów Zabytkowych pn. „Stare jak Nowe”

W dniu 25 sierpnia 2012 r. na terenie Muzeum X Pawilonu odbył się jeden z etapów Rajdu Pojazdów Zabytkowych pn. „Stare jak Nowe”. Na parkingu przy X Pawilonie zlokalizowano punkt kontrolny połączony ze zwiedzaniem ekspozycji w Muzeum X Pawilonu.

Uczestnicy, po obejrzeniu wystaw muzealnych, mieli za zadanie odpowiedzieć na kilka pytań sprawdzających znajomość ekspozycji i historii Cytadeli Warszawskiej. W parominutowych odstępach pojawiały się kolejne zabytkowe samochody. Przyjechały m.in.: Jaguar XJ6, Ford Gran Torino, Dodge AriesK, Chrysler Voyager, Volkswagen Karman Ghia, Buick Skylark, Porsche 924, Mercedes 170VA Cabriolet (1936), Mercedesy 200D, 220D, 300SD, Ford Capri, czy też znane z państw socjalistycznych Tatraplan (1946), Wołga, Warszawa, Wartburg, Trabant, a także powszechne na polskich ulicach w minionych dziesięcioleciach Fiaty 125P i 126P. Z uwagi na niepewną pogodę były tylko 2 motocykle: Yamaha XJ 750CK i Honda CX500 Custom. Większość pojazdów była wypieszczona, z błyszczącym lakierem i żółtymi (zabytkowymi) tablicami rejestracyjnymi. W sumie przez Muzeum przewinęło się ok. 40 samochodów i 82 uczestników rajdu. Pytania przygotowane przez pracowników merytorycznych Muzeum X Pawilonu nie sprawiły większej trudności, jednak udział w rajdzie miał być dla pasjonatów starej motoryzacji przyjemnym spędzeniem czasu, a rajd miał charakter turystyczny. Z Muzeum X Pawilonu uczestnicy udali

do następnego punktu etapowego, zlokalizowanego w Śródmieściu, gdzie mieli możliwość pokazania warszawiakom samochodów na co dzień niewidywanych na naszych ulicach. Kolejne etapy rajdu były punktowane, a dla najlepszych przewidziano cenne nagrody. Rajd spotkał się z dużym zainteresowaniem miłośników motoryzacji, a stare auta prezentowane na terenie zabytkowej twierdzy, jaką jest Cytadela Warszawska, zyskały dodatkową, atrakcyjną oprawę wizualną.

„Europejskie Dni Dziedzictwa Narodowego 2012”

We wrześniu 2012 r., podobnie jak w latach poprzednich, Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej wzięło udział w obchodach 20. już edycji „Europejskich Dni Dziedzictwa na Mazowszu”. Impreza miała miejsce w niedzielę 16 września. W jej programie znalazły się: zwiedzanie w zorganizowanej grupie na co dzień niedostępnej dla publiczności wojskowej części Cytadeli Warszawskiej, przygotowane we współpracy Muzeum z Klubem Wojsk Lądowych w Cytadeli oraz ekspozycji w Muzeum X Pawilonu. Uzupełnieniem zwiedzania X Pawilonu była prelekcja kustosa Oddziału, Jerzego Wągrodzkiego *Cytadela Warszawska i jej rola*

w zwalczaniu polskich dążeń niepodległościowych. Codziennosc konspiracji w cieniu rosyjskiej twierdzy. Atrakcją dla widzów, szczególnie młodszego pokolenia, było prezentowane w tym dniu na terenie muzealnym, na tle malowniczych murów twierdzy, obozowisko artyleryjskie z epoki Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego z pokazem ćwiczeń połączonych z oddawaniem salw przygotowane przez zaprzyjaźnioną z Muzeum grupę rekonstrukcyjną Stowarzyszenie Artylerii Dawnej „Arsenał”. Impreza, adresowana przede wszystkim do osób interesujących się historią, cieszyła się sporym zainteresowaniem, w sumie z przygotowanej oferty skorzystały 133 osoby, które miały okazję poznać bliżej jeden z najważniejszych obiektów XIX-wiecznej architektury obronnej na ziemiach polskich, łączący się nierozdzielnie z walką kolejnych polskich pokoleń o odzyskanie niepodległości w epoce zaborów.

„Dni Rekonstrukcji” – 13-14 października 2012 r.

W dniach 13-14 października 2012 na terenie przy Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej odbyła się I edycja imprezy plenerowej pod nazwą „Dni Rekonstrukcji”. Organizatorami byli:

Stowarzyszenie Artylerii Dawnej Arsenał, Fundacja Legio I Adiutrix, Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej (oddział Muzeum Niepodległości) oraz członkowie warszawskich grup rekonstrukcyjnych skupionych w Komitecie Organizacyjnym. W imprezie wzięli udział odtwórcy epok od czasów antycznych do II wojny światowej, przedstawiając wybrane zagadnienia militarne i obozowiska historyczne z różnych okresów. Podczas Dni Rekonstrukcji zaprezentowały się: Złoty Lis, Essen Ruoth, KMH Warszawa, Militiae Christi, GRH Barbarossa, Legio I Adiutrix, Bractwo Rycerskie Herbu Leliwa, GRH Suomen Armeija, Poczeta Maxa von Trier, Zakon św. Jana Komandoria Mazowiecka, GRH Germania 44, 14th Louisiana Infantry Regiment, Mountain Men, Jomsborg Vikings Hird, Orszak trubadura Kakofoniixa, GRH Swentowie oraz jeźdźcy z wojny polsko-rosyjskiej 1919-1920. Jak widać, impreza miała charakter multiepokowego zlotu, a zwiedzający mogli spotkać przedstawicieli starożytności, średniowiecza, czasów nowożytnych, XIX wieku, amerykańskich trapezów i uczestników wojny secesyjnej. Z czasów nam bliższych zaprezentowali się żołnierze niemieccy, radzieccy i amerykańscy z II wojny światowej. Ciekawostką dla tego

okresu była grupa rekonstrukcyjna odtwarzająca armię fińską. Atrakcją dla zwiedzających były inscenizacje walk od czasów starożytnych do II wojny światowej, np. pokaz walki i taktyki legionów rzymskich, potyczki rycerzy średniowiecznych i odtworzone dwa epizody z II wojny: atak żołnierzy radzieckich na oddziały niemieckie (Wiedeń 1945) i atak wojsk fińskich na stanowisko żołnierzy Armii Czerwonej podczas tzw. wojny kontynuacyjnej. Duże wrażenie na odwiedzających teren pikniku wywierały regularnie oddawane wystrzały z dział, jak i karabinów. Członkowie grup rekonstrukcyjnych wzbogacali pokazy pogadankami na temat zasad działania poszczególnych rodzajów broni palnej oraz opowieściami o swoich strojach i mundurach. Zaletą tego dwudniowego zlotu, który odbywał się przy ciepłej i słonecznej pogodzie, było to, że żadna z epok i nacji w sposób zdecydowany nie zdominowała pozostałych. Dodatkowo zaprezentowali się rzemieślnicy, często z wymarłych już niemal zawodów. Podczas pokazów kowalskich i garncarskich zwiedzający poznawali techniki wyrobu przedmiotów codziennego użytku ludzi sprzed setek i tysięcy lat. Warto zaznaczyć, że podczas pierwszego dnia imprezy w jej klimat doskonale wpisali się

statyści filmowi odtwarzający role żołnierzy carskich, uczestniczący w przygotowywanym przez TVP Historia filmie na temat powstania styczniowego. Dodali oni swoiste go kolorytu, zarówno budynkowi dawnego więzienia carskiego, jak i „Dniom Rekonstrukcji”.

**Uroczystość w Bramie
Straceń 8 listopada 2012 r.
z okazji Narodowego Święta
Niepodległości**

W ramach obchodów Narodowego Święta Niepodległości przygotowanych przez Muzeum Niepodległości w Warszawie z okazji 94. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę, w dniu 8 listopada 2012 r. o godz. 12.00 odbyło się uroczyste składanie wieńców i wiązanek kwiatów w Bramie Straceń Cytadeli Warszawskiej, jednym z najważniejszych miejsc martyrologii polskiej związanym z walką kolejnych polskich pokoleń o odzyskanie niepodległości w epoce zaborów. Wzięły w nim udział delegacje instytucji centralnych i miejscowych władz, organizacji kombatanckich i społecznych, młodzież szkolna z LXXVI LO im. Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz inni zaproszeni goście. Pod tablicą memorialną w Bramie Straceń stanęły poczty sztandarowe organizacji kombatanckich: Zarządu

Głównego Związku Kombatanatów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych oraz Zarządu Głównego Związku Sybiraków. W podniosłej atmosferze wieńce oraz wiązanki kwiatów złożyły kolejno delegacje: w imieniu Prezydenta RP jego doradca Waldemar Strzałkowski, Ministerstwa Obrony Narodowej z radcą generalnym Krzysztofem Sikorą i ppłk. Wojciechem Łęckim, Instytutu Pamięci Narodowej, Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Urzędu ds. Kombatanatów i Osób Represjonowanych, Wojewody Mazowieckiego, Samorządu Województwa Mazowieckiego, Prezydenta Warszawy, Urzędu Dzielnicy Żoliborz, Urzędu Dzielnicy Śródmieście, Mazowieckiego Kuratorium Oświaty i Wychowania, Wojskowej Akademii Technicznej im. gen. J. Dąbrowskiego, Muzeum Sportu i Turystyki, Muzeum Historycznego m. st. Warszawy oraz zaproszonych organizacji kombatanckich i społecznych: Zarządu Głównego Kombatanatów RP i Byłych Więźniów Politycznych, Kręgu Pamięci Narodowej im. Stefana Melaka, Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych, Zarządu Głównego Stowarzyszenia Szarych Szeregów, Zarządu Głównego Polskich Artystów Muzyków

oraz TVP Historia, LXXVI LO im. Marszałka Józefa Piłsudskiego i Muzeum Niepodległości. Po złożeniu kwiatów i oddaniu hołdu bojownikom o niepodległość okolicznościową mowę wygłosił kierownik Muzeum X Pawilonu Jerzy Wągradzki. Następnie zgromadzeni wysłuchali recytacji wierszy Artura Oppmana i Antoniego Bogusławskiego, odnoszących się do wydarzeń listopadowych 1918 r. w Warszawie oraz treści depeszy Józefa Piłsudskiego z 16 listopada 1918 r. notyfikującej powstanie niepodległego państwa polskiego w wykonaniu aktora Stanisława Biczysko. Wojskową asystę honorową i nagłośnienie zapewnił 3. Batalion Zabezpieczenia Dowództwa Wojsk Lądowych z Cytadeli Warszawskiej, z ramienia którego uroczystość prowadził por. Dariusz Gąsiewski. Spotkanie zakończyło odegranie pieśni reprezentacyjnej Wojska Polskiego oraz podziękowanie dla przybyłych gości ze strony Dyrektora Muzeum Niepodległości dr. Tadeusza Skoczka, który zaprosił chętnych do zwiedzenia Muzeum X Pawilonu. Z zaproszenia skorzystała część delegacji, zaś młodzież szkolna wzięła udział w lekcji muzealnej. Uroczystość przygotował zespół pracowników Muzeum X

Pawilonu Cytadeli Warszawskiej Oddziału Muzeum Niepodległości.

Poranek Niepodległościowy TVP Info

W dniu 11 listopada 2012 r. redakcja TVP Info zrealizowała na terenie Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, zlokalizowanym w budynku słynnego carskiego więzienia śledczego dla więźniów politycznych, emitowany na żywo, okolicznościowy program związany z Narodowym Świętem Niepodległości. W godzinach 6.00-12.00 realizatorzy programu wchodzili wielokrotnie na antenę, przeprowadzając rozmowy z zaproszonymi gośćmi oraz emitując materiały filmowe i ikonograficzne wiążące się z problematyką niepodległości w kontekście wydarzeń listopada 1918 r. Wśród rozmówców byli m.in. wnuk Józefa Piłsudskiego Krzysztof Jarczewski, historycy: dr Janusz Osica i Maciej Krawczyk, radca generalny MON Krzysztof Sikora, dyrektor Muzeum Wojska Polskiego dr. hab. Zbigniew Wawer, pracownicy Muzeum Niepodległości: dyrektor dr Tadeusz Skoczek, dr. Anna Milewska-Młynik, Krzysztof Mordyński, Paweł Bezak i Jerzy Wągradzki – kierownik Muzeum X Pawilonu. Byli też przedstawiciele młode-

go pokolenia: młodzież z LXXVI Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz harcerze. Program ubarwiały występy kilku grup rekonstrukcji historycznej. X Pawilon, przez który przewinęły się tysiące bojowników o niepodległość w epoce zaborów, w tym tak znane postaci jak Romuald Traugutt, Józef Piłsudski, Ro-

man Dmowski, ks. Piotr Ściegienny, Gustaw Ehrenberg, Józef Montwiłł-Mirecki i wielu innych, jest pod tym względem obiektem wyjątkowym. Dobrze, że stał się miejscem takiego programu, przygotowanego z okazji 94. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

Jarosław Jaskólski